

Makroøkonomisk teori: Krisen viser (ir)relevansen.

Ragnar Nymoen.

Prinsippet om å skille mellom sak og vurdering er viktig, men det er vanskelig å etterleve i praksis. Det viser også debatten om makroøkonomisk teori.

Finanskrisen ser ut til å ha kostet Norge mindre enn først fryktet. Kostnadene består først og fremst av tapte arbeidstimer. Eller, som Johan Falkberget lar bergmann Jens Monsen Rugelsjøen si i *Christianus Sexus*: ”En tapt arbeidsdag er av de tingene som ikke kommer tilbake”. Nå kan det hende at vi ennå ikke har sett hele sysselsettingseffekten av den internasjonale resesjonen. Mens vi ser an utviklingen, kan vi imidlertid fastslå at krisen *har* gitt en annen interessant effekt: Det føres nå en debatt om makroøkonomisk teori og modeller.

Også tidligere kriser har ført til diskusjon om relevansen av samfunnsøkonomiens idéverden for forståelse av den virkelige verden. Så hva kan vi lære av tidligere debatter? Den mest skjellsettende begivenheten er uten tvil krisen som startet med crashet på Wall Street i oktober 1929, og som varte gjennom hele 1930-tallet. Det var den nyklassiske teorien som dominerte i samfunnsøkonomien den gang. Den ville helt sikker vært hyllet som ”konsensusmodellen”, dersom begrepet hadde eksistert. Et av suksesskriteriene til nyklassikerne var at det ikke fantes noen logiske brister i deres teoretiske byggverk. Det gjorde at de lett kunne avvise kritikk fra mange akademikere, som, litt typisk, satte inn angrepet akkurat der forsvaret var sterkest.

Problemet med konsensusmodellen var rett og slett manglende relevans for å forstå virkeligheten. Da Keynes publiserte sin *General Theory* i 1936, hadde det lenge vært klart at verden ikke oppførte seg som forutsatt i den nyklassiske begrepsverden. Likevel var det nyklassikerne som hadde vært på offensiven, også under krisen. Hvordan kunne økonomene være så trege til å innse at det var nytteløst å flikke på den klassiske modellen for å få den til å generere en arbeidsløshet på 30 %? Trygve Haavelmo traff kanskje spikeren på hodet da han påpekte at det som lå til grunn var en slags uheldig sammenblanding av sak og vurdering.

”Det økonomiske systemet som de klassiske modellene simulerte syntes for mange økonomer å ha så mange ønskeverdige egenskaper at en gjerne ville tilbake dit”.¹ Økonomene lot disse modellegenskapene prege sin oppfatning av hvordan økonomien virket: Siden den nyklassiske verden var så bra, måtte de nyklassiske modellene også være det som beskrivelse av den observerbare økonomien.

Problemet med standardmodellen var altså ikke at den var internt inkonsistent. Heller ikke forutsetningen om rasjonelle atferd var det egentlige problemet. Selv om man alltid kan ha merknader til realismen av forutsetningene, så var det ikke her hunden lå begravd. Problemet var at det var umulig å få den nyklassiske modellen til å simulere en verden med massearbeidsløshet, uten ved ta inn nye elementer som ikke lot seg føye pent sammen med de eksisterende teorielementene. Dette hadde mange økonomer vanskelig for å forsone seg med.

Dermed satt en temmelig fastlåst i en modell som var irrelevant for forståelsen av den kapitalistiske verdensøkonomien. Hvorfor var den irrelevant? Den var irrelevant først og fremst fordi den ikke gav noen realistisk beskrivelse av hvordan produksjonsbeslutningene foregår i en moderne kapitalistisk økonomi, og heller ikke hvordan sparing- og investeringsbeslutningene foregår. I den nyklassiske modellen er nemlig produksjonsbeslutningen bestemt av husholdningene, og da er det ikke rart at samlet produksjon blir slik at det blir full sysselsetting. Den klassiske modellen er altså irrelevant fordi den ikke tar hensyn til at produsenter og konsumenter i dag er helt separate beslutningstakere.

Det sentrale som Keynes så, var at produksjons- og investeringsbeslutningene fungerer på en helt annen måte enn hva klassikerne forestilte seg, og at sannsynligheten er stor for at økonomien vil havne i en situasjon med ledig kapasitet, og at denne situasjonen kunne bli selvforsterkende. Keynes pekte på forventningenes avgjørende betydning: Dersom produsenter og investorer venter stor fortjeneste framover blir det samlede aktivitetsnivået høyt, slik at forventningene innfris. Hjulene går av seg selv så å si! Omvendt, dersom produsentene forventer lav fortjeneste, så oppfylles den forventningen også. Og uten fortjeneste ingen investeringer og produksjon, og uten produksjon ingen fortjeneste. Keynes og noen få andre, Ragnar Frisch var en av dem, forstod dette, og innså også at i en slik

¹ *Om den Keynesianske revolusjon. Notater fra professor Haavelmos forelesninger vårsemesteret 1977*, av Jens Chr. Andvik. Memorandum fra Sosialøkonomisk institutt, 5. februar 1979.

situasjon kunne hva som helst skje! Allerede i 1932 påkalte Frisch ”statens plikt til circulasjonsregulering” for å stoppe den negative utviklingen.

Kanskje kan gamle Keynes ta noe av æren for at ikke alvorlige feil fra den store depresjonen har blitt gjentatt denne gang? Det virker i alle fall som at den Keynesianske innsiktene har hatt bedre overlevelsesvilkår i praktisk orienterte og ansvarlige kretser, enn det man kunne frykte ved å iaktta den synkende statusen som har blitt Keynes til del innenfor akademia de siste 25 årene. Saken er at moderne makroøkonomisk teori har tatt opp i seg noen av de viktige prinsippene som lå til grunn for den nyklassiske idekonstruksjonen. Ironisk nok gjelder dette spesielt premisset om at husholdningene i bunn og grunn får det aktivitetsnivået de vil ha. Selv om det finnes konjunktursvinginger i denne moderne modelløkonomien, så er likevekten aldri langt unna, og økonomien greier seg ganske godt på egenhånd. For godt til å være sant? Eller, er dette blitt konsensusmodellen fordi vi synes at de teoretiske egenskapene er så gode at teorien også må gi en relevant beskrivelse av den virkelige økonomien?